

UDK/UDC: 069 (497.5 Crikvenica):73

73-05 Car, Z.

SANJA ŠKRGATIĆ

*Crikvenica, profesorica, ravnateljica Ustanove u kulturi**«Dr. Ivan Kostrenčić», Crikvenica*

MEMORIJALNI ATELJE ZVONKA CARA

Likovnoj umjetnosti u Crikvenici sve više prostora

Memorijalni atelje Zvonka Cara otvoren je 16. kolovoza 2007. godine u povodu proslave Dana Grada Crikvenice. U nazočnosti gradonačelnika Crikvenice, Božidara Tomašeka i mnogobrojnih građana, vrpce su svečano prerezali kiparovi unuci, Ana Cvitković i Željko Car.

Ovo je drugi izložbeno-galerijski prostor otvoren u Crikvenici u protekle četiri godine. Prvi je onaj u Preradovićevoj ulici, u zgradi Gradske vijećnice. To je u ambijentalnom smislu prekrasan izložbeni prostor u kojem smo kroz protekle četiri godine priređivali likovne izložbe s povijesnom tematikom. Taj je prostor zapravo prava jezgra iz koje su krenuli impulsi u pravcu osnivanja muzeja. Ove godine u zgradi Vijećnice počinje se formirati pravi Gradski muzej kao zasebna ustanova, dok će Gradska galerija nastaviti rad u okviru Ustanove u kulturi «Dr. Ivan Kostrenčić». Ustanova ujedno vodi i Memorijalni atelje Zvonka Cara.

Memorijalni atelje je otvoren prošle, 2007. godine, nakon opsežne obnove zgrade koju je tadašnja Općina Crikvenica, na inicijativu načelnika Dušana Cvetnića, sagradila 1955. godine kao kiparski atelje za akademskog kipara Zvonka Cara. Ovdje je Zvonko Car ne samo radio nego jedno vrijeme i živio s obitelji, a nakon njegove smrti zgrada je dugo vremena, gotovo 25 godina, bila zatvorena. Razlog tome vjerojatno možemo tražiti u raznim nesporazumima oko njegova nasljeđa, između obitelji i Grada koji je vlasnik zgrade. Na koncu je, na inicijativu Ustanove u kulturi «Dr. Ivan Kostrenčić», Grad Crik-

venica investirao u uređenje ne samo zgrade, nego i u obnovu umjetničke zbirke koja se nalazi u Ateljeu. To se pokazalo kao dobar potez i naši su ga sugrađani izuzetno emotivno doživjeli i pozdravili. Naime, Zvonko Car bio je dobar duh Crikvenice; mnogi ga se sjećaju kao svog učitelja crtanja iz osnovne škole. Odgojio je on mnogo crikveničke djece i utjecao na njihove estetske kriterije i stavove. Pa i kada je već otišao u mirovinu školska djeca su mu zna- la za rođendan donositi cvijeće u atelje.

Mnogo je vremena prošlo i ljudi su već počeli zaboravljati ovog kipara čiji se radovi nalaze u brojnim mjestima naše županije, a i u drugim krajevima, ne samo Hrvatske nego i svijeta. Zvonko Car je za sobom ostavio vrlo velik umjetnički opus, koji još nije u potpunosti istražen i evidentiran. Izradio je mnoštvo kiparskih umjetnina, monumentalnih spomenika u javnim prostorima, ali i intimističkih portretnih skulptura obitelji i prijatelja. Bavio se i slikarstvom. Nažalost, u Ateljeu nemamo ni jednu njegovu sliku. Sačuvano je tek par crteža i skica, a nadam se da ćemo za koju godinu uspjeti nabaviti bar nekoliko njegovih slika.

Kao većina umjetnika i Zvonko Car je najveći dio svojih skulptura izradio po narudžbi. Veći dio njih posvećen je antifašističkoj borbi i ličnostima iz toga povijesnog razdoblja. U jednom trenutku novije povijesti neke od ovih skulptura su nekima zasmetale, pa je bilo pokušaja njihovog uništavanja. Ljudi, nažalost, ne shvaćaju da se radi prvenstveno o umjetničkim djelima i

Prigodom otvorenja Memorijalnog ateljea Zvonka Cara, 16. kolovoza 2007.

da ih ne bi trebalo gledati kroz prizmu bilo koje političke ideologije. Carovu umjetničku ostavštinu trebalo bi tretirati kao dio naše ukupne kulturne baštine, kao dio crikveničke povijesti i identiteta ove sredine. Sve što je stvorio nastalo je u Crikvenici, baš u ovom ateljeu, i zato moramo biti ponosni.

Nažalost, ime Zvonka Cara već je pomalo krenulo u zaborav. Mlađe generacije znaju za osnovnu školu Zvonka Cara, ali velika većina pojma nema tko je on. Zato smo, u suradnji s osnovnom školom «Z. Car» odlučili u predvorju Škole postaviti malu izložbu umjetnikovih skulptura. Vjerujem da ćemo to uskoro ostvariti i na taj način ponovno povezati Zvonka Cara sa školom, tj. sa sredinom koju je volio i u kojoj je proveo dobar dio svog radnog vijeka. Skulpture se za sada nalaze u našoj čuvaonici, a da bi se izložile prethodno ih, naravno, treba obnoviti, restaurirati i prirediti za izlaganje. Osim toga treba i osigurati odgovarajuće uvjete u prostoru Škole. Mislim da ćemo sve te poslove završiti do rujna, ove, 2008. godine, i da ćemo tada upriličiti i svečano otvorenje jednog malog izložbenog postava.

Obnova Ateljea

Trebalo je mnogo građevinskih zahvata da bi se kiparski atelje, dakle jedan isključivo radni prostor, pretvorio u izložbeni prostor. Visina stropa nam je dozvoljavala postavljanje katne galerije, pa smo tako dobili više izložbenih površina namijenjenih stalnom postavu. Uređen je i manji depo, tj. čuvaonica za skulpture koje još nisu izložene. Svi građevinski radovi su financirani iz proračuna Grada Crikvenice, a izvodilo ih je crikveničko poduzeće **Anamat d.o.o.**

Ovom prilikom bih posebno željela istaknuti oblikovanje prostora koji, premda malen, svega 7 x 15 metara, svojim suvremenim izgledom na svakog posjetitelja ostavlja vrlo snažan dojam. To je zasluga cijenjene riječke dizajnerice Vesne Rožman, koju smo angažirali na ovom projektu. Svojim oblikovnim rješenjem ona je postigla vizualnu cjelovitost kiparskog postava i cijelog

prostora koji ga okružuje. Željeli smo da cijeli prostor Memorijalnog ateljea i sve što je vezano za prostor, djeluje cjelovito, da bude dio jedinstvenog oblikovnog koncepta. Mislim da je to u potpunosti ostvareno, gotovo do najsitnijeg detalja. Kao zaštitni znak ateljea odabrali smo Carovog «Galeba», koji je dio skulpture *Djevojke s galebom*, a kojega je Vesna Rožman pretvorila u izvanredno primjenjiv grafički znak. Galeb se nalazi na pročelju zgrade i na staklenoj ogradi katne galerije. Ovaj sjajno dizajniran logotip nalazi se i na naslovnici male knjižice posvećene Zvonku Caru, tiskane povodom otvorenja Ateljea, te na svijetlećoj reklami koja je postavljena u Ulici bana Jelačića, nasuprot prilaza Ateljeu.

Stalni izložbeni postav

Umjetnička zbirka Zvonka Cara, koja se nalazi u njegovom Memorijalnom ateljeu, sastoji se od skica i studija za skulpture te većeg broja radova u sadri, koji su zapravo umjetnički originali. Da bi se skulptura izlila u bronci prvo treba izraditi kalup, a on se, da tako kažem, «skida» upravo s tog originalnog izvornika. Kako je sadra, odnosno gips osjetljiv materijal, vremenom su ti originalni modeli prilično oštećeni pa ih je trebalo restaurirati. Dosad su konzervatorski radovi obavljeni samo na dijelu skulptura, a planira se obraditi i preostali dio zbirke. To će nam omogućiti nadopunu stalnog postava i realizaciju već spomenute izložbe u osnovnoj školi «Zvonka Cara».

U krugu Ateljea planiramo postaviti mali park skulptura Zvonka Cara. Radi se o skulpturama koje su se ranije nalazile na javnim mjestima, ali su iz raznih razloga uklonjene. Nastojimo ih prikupiti što više, te nam je u tom smislu svaka informacija i pomoć dobrodošla.

Da bi se povećala posjećenost, zaključili smo da se u ovome prostoru stalno mora nešto događati. Stoga planiramo priređivati različite umjetničke programe, pa i one nelikovne poput književnih večeri, promocija, multimedijalnih prezentacija, ali i manje edukativno-umjetničke radionice, što jednostavno proizlazi iz izvorne, radne funkcije ovog ateljea, kao i Carova dugogodišnjeg pedagoškog rada. I na tom planu smo već započeli razgovore s osnovnom školom «Zvonka Cara», u okviru koje već godinama uspješno radi keramičarska radionica. Planiramo djeci predstaviti sadru kao oblikovni materijal, njene mogućnosti sve do načina patiniranja predmeta od sadre.

Veći dio sadašnjeg izložbenog postava smješten je na katu. Među skulpturama dominira *Djevojka s galebom*, koju je autor izradio za Opatiju, i koja je vremenom postala simbolom ovoga grada. Među skulpturama, u jednom kutu smještena je umjetnikova fotelja i dio predmeta iz ateljea – kiparskog alata i osobnih predmeta – koji dočaravaju atmosferu umjetnikova radnog

prostora. Jedan dio skulptura je postavljen i u prizemlju, a postav prati izložba posvećena umjetnikovu životu i radu. Rad Zvonka Cara je u mnogim segmentima još uvijek neistražen i nepoznat, te nam tek predstoji sustavno istraživanje i valorizacija, nakon čega bi trebala uslijediti jedna monografska publikacija, koju ovaj umjetnik zaslužuje.

Memorijalna zbirka - presjek kroz stvaralaštvo

Cijela zbirka koja se nalazi u Memorijalnom ateljeu sastoji se od stotinjak radova, uključujući, crteže i skice. Zbirka vremenski obuhvaća gotovo 50 godina Carova umjetničkog rada. Najstariji radovi datiraju iz 1933., tj. odmah nakon što je završio Akademiju, a najnoviji radovi nastali su pod kraj umjetnikova života.

U početku, u tridesetim godinama prošlog stoljeća, Carovim skulptorskim radom prevladavaju sakralni sadržaji. Godine 1933. dovršava skulpturu *Madone*, jedan od rijetkih radova izveden u kamenu, očito još uvijek pod snažnim utjecajem svojih profesora s Likovne akademije. Ova skulptura se danas nalazi ispred crikveničke župne crkve, a nadahnuće i model autor je našao u liku svoje prve supruge. Godine 1940. nastaje *Kristova glava*, čiji se sadreni model nalazi u stalnom postavu Memorijalnog ateljea. Zvonko Car sudjeluje i u pripremama za gradnju Crkve sv. Antona u Crikvenici, za koju izrađuje niz idejnih skica i crteža na temelju kojih su izrađeni statički proračuni i projekt izvedbe. U ideji je slijedio neoromanički koncept, ostvarivši skladno raščlanjeno pročelje s nizom polukružnih lukova i jednobrodnu unutrašnjost crkve koja, osim estetskih, ima i izvanredne akustičke vrijednosti. Car je izradio i kip sv. Antona u sklopu bočnog oltara od crnog mramora. U ovoj je građevini nastojao spojiti kiparske i arhitektonske elemente, slijedeći tako trag svoga glasovitog učitelja i uzor, Ivana Meštrovića.

U spomenutom razdoblju Zvonko Car se sve više okreće bronci kao kiparskom materijalu koji najviše odgovara njegovom senzibilitetu i načinu rada. To mu omogućuje da se prepusti zadovoljstvu modeliranja gline, dodavanja i građenja sve do ostvarenja željene forme. Glina mu omogućuje tih i studiozan rad i na umjetnika djeluje manje agresivno, za razliku od obrade kamenog bloka. Do konca Drugog svjetskog rata nastali su brojni portreti u bronci, od članova obitelji (grobni spomenici majke i prve supruge Anke na crikveničkog groblju) do istaknutih ličnosti umjetničkog i društvenog života (biste Josipa Pančića u Bribiru i Stjepana Radića u istoimenom parku u Crikvenici) pa do poznatih Crikveničana (bista Leopolda Ivančića u parku Crkve sv. Antona, profesorica Dora, Ana Brožićević-Car).

Antifašističke teme

U kasnijem razdoblju, po završetku Drugog svjetskog rata, umjetnik pretežito radi javne spomenike s temama antifašističke borbe. Sam je među svojim radovima posebno izdvajao crikvenički Spomenik palim borcima ispred hotela **International** (1949.), za izvedbu kojega se odrekao honorara. Spomenike ove tematike izradio je i za Kraljevicu (dva 1951.), te za Selce (1950.), Bribir, Dramalj, Vinjerac i Vrginmost – danas Gvozd (1946.).

Osim monumentalnih kompozicija u bronci, ostvario je i biste partizanskih boraca i istaknutih osoba: Matka Laginje (1952.), Ivane Brlić Mažuranić (1974.), Tome Strizića, dr. Ivana Sobola (1973.), Franje Cara (1973.), Josipa Broza Tita (1972., 1975.), Anke Pađen (1976.), Nikole Cara Crnog (1976.), Slavše Vajnera Čiče (1976.), Antuna Barca (1949.) koja se nalazi u zgradi istoimene srednje škole, Vladimira Nazora (1970., 1976.) ispred istoimene osnovne škole u Crikvenici. Posebno mjesto među likovima koje je portretirao Zvonko Car zauzima naš istaknuti umjetnik, minijaturist svjetskoga glasa, Juraj Julije Klović. Njegova nadahnuto izvedena figura s otvorenom knjigom u ruci (1969.) nalazi se u Driveniku, ispred stare osnovne škole.

Sa otvorenja Memorijalnog ateljea Zvonka Cara, 16. kolovoza 2007.

Cjelokupni rad Zvonka Cara temelji se na realističnoj modelaciji, a u mnogim radovima nastoji postići jaku ekspresivnost i dramatsku napetost trenutka sažetog u monumentalnim kompozicijama. Čini se da su u poslijeratnoj fazi na Zvonka Cara vrlo snažan dojam ostavile skulpture poznatog hrvatskog kipara Antuna Augustinčića. U mnogim Carovim radovima očita je fascinacija izražajnošću i sjajnom dinamikom Augustinčićevih skulptura. Ta saznanja Car nastoji primijeniti u naturalističkim prikazima partizanskih boraca i ranjenika, kako bi izrazio trenutke tjelesne boli, očaja, prkosa i upornosti, ali u mnogim radovima ne izlazi iz repertoara tradicionalnog akademizma. Car modelira tijela žilavih ruku i čvrstih nogu, tijela napetih mišića koji se naglašeno ocrtavaju ispod odjeće. Zaokupljenost ljudskim likom i njegovom izražajnošću uočljiva je i u mnogobrojnim sadrenim studijama ruku, nogu i tijela uhvaćenih u različitim pokretima.

Carova medijski najpoznatija skulptura je *Djevojka s galebom* (1953.), postavljena u Opatiji na morskoj hridi, blizu **hotela Kvarner**. Ova je skulptura postala svojevrsnim simbolom Opatije, a slično se dogodilo i s još nekim Carovim skulpturama. *Ribar* (1982.) u crikveničkoj luci postao je jednim od simbola Crikvenice, *J. J. Klović* (1969.) simbolom Drivenika, a *Žena s brenatom* (1981.-2-) simbolom Grižana.

Cijeloga se života borio s teškom bolešću, plućnom tuberkulozom, od koje je umrla i njegova prva supruga. Često boravi u raznim lječilištima. Duže vremena provodi na liječenju u Riječkoj bolnici, kojoj je kasnije poklonio svoju skulpturu *Hygiea* (1955.-6.) u znak zahvalnosti dr. Kučiću za uspješno liječenje.

O slikarskoj dimenziji autorova rada nažalost za sada ne možemo suditi, jer nam ni jedna slika nije dostupna. Stoga ćemo prosudbe tog segmenta prepuštiti budućim istraživanjima.

Zvonko Car, akademski kipar, likovni pedagog i javni djelatnik (1913.-1982., preminuo u rodnoj Crikvenici), autor je niza spomenika na području grada Crikvenice, vinodolskog primorja te Rijeke i Opatije. Bio je član Udruženja likovnih umjetnika Hrvatske, podružnica Rijeka, gotovo od samih početaka rada ove podružnice.

Godine 1951. nalazi se među prvih jedanaest članova, uz Boženu Vilhar, Sergeja Kučinskog, Romola Venuccia, Antuna Žunića, Jakova Smokvinu, Mirka Uzorinca, Zdenka Venturinia, Petra Kosa, Vinka Matkovića i Milku Bastajić-Rado. U svibnju 1951. godine, u prostoru Malog salona u Rijeci, sudjeluje na prvoj revijalnoj izložbi Podružnice. Dobitnik je državnog (SFRJ) Ordena zasluga za narod sa srebrnim zracima, a Skupština Općine Crikvenica dodijelila mu je plaketu **Šesnaesti travanj**. Bio je počasni mještаниn Drivenika.

Sažetak

Akademski kipar Zvonko Car, likovni pedagog i javni djelatnik (1913.-1982., preminuo je u rodnoj Crikvenici), autor je mnogobrojnih javnih spomenika na području grada Crikvenice, vinodolskog primorja te Rijeke i Opatije. Grad Crikvenica i Ustanova u kulturi «Dr. Ivan Kostrenčić» obnovili su njegov kiparski atelje 2007. godine, u povodu Dana Grada i otvorili stalni izložbeni postav. Prostor je oblikovala cijenjena riječka dizajnerica Vesna Rožman. Zbirka obuhvaća gotovo 50 godina Carovog umjetničkog rada, od 1933. pa gotovo do samog kraja života. U sklopu novouređenog Memorijalnog ateljea planira se organiziranje različitih umjetničkih radionica.

Ključne riječi

Zvonko Car, akademski kipar, javni spomenici, Memorijalni atelje, Grad Crikvenica, Ustanova u kulturi «Dr. Ivan Kostrenčić».

Summary Sanja Škrgatić
MEMORIAL ATELIER OF ZVONKO CAR

Academic sculptor Zvonko Car, an art pedagogue and a public worker (1913. - 1982., died in his birthplace Crikvenica), is an author of numerous public monuments in the region of the city of Crikvenica, Vinodol's Primorje, Rijeka and Opatija. City of Crikvenica and the Cultural Association «Dr. Ivan Kostrenčić» renewed his sculptor's atelier and in 2007., in the commemoration of the Day of the City, opened a permanent exhibition of his work. The space was shaped by a respected designer from Rijeka Vesna Rožman. The collection entails almost 50 years of Car's art work, from 1933. to almost the end of his life. In the spirit of the newly decorated Memorial atelier various art workshops are planned.

Keywords

Zvonko Car, Academic sculptor, public monuments, Memorial atelier, City of Crikvenica, Cultural Association «Dr. Ivan Kostrenčić»